

1882 Norrøn rabalderfest med ti års tømmermænd

Holger Drachmann leverede ved Bjørnstjerne Bjørnsons jubilæumsfest et digt, der skabte alvorlig konflikt ved parnasset. Ved samme lejlighed mødte Amalie Skram sin senere ægtemand. To tildragelser der trak lange spor i dansk kulturliv.

Bjørnson var en af sin samtids største norske kulturpersonligheder. Billede fra <https://kalliope.org/da/bio/bjoernson>

Drachmanns var taget til Skagen på sommerferie i 1882. Emmy, Holgers hustru, har beskrevet mødet med Skagens kunstnerkoloni med stor begejstring i sine erindringer. Børn var der, og der var almen trivsel. Det tegnede godt.

Henad august tog Holger til Norge for at deltage i fejringen af Bjørnsons jubilæum, Norges store kulturpersonlighed.

Det blev et festligt lag deroppe. Datidens kendisser flokkedes og etiketten blev, vurderet ud fra efterladte breve og medieomtale, ret løs.

Amalie Müller, senere Skram, var blandt gæsterne deroppe. Det var her, hun mødte Erik Skram, Holger Drachmanns skolekammerat. Den Erik hun senere giftede sig med. Det blev et ægteskab som satte sit mærke i samtidens offentlighed og nordisk kulturhistorie.

Amalie kom til at se sig udfordret af at skulle forene sine kunstneriske ambitioner med rollen som hustru og mor i det sene 1800tals borgerskab. Resultatet blev, at hun til sidst lod sig indlægge hos en af samtidens kendte psykiatere professor Knud Pontoppidan, bror til Henrik Pontoppidan Nobelpristager og forfatter til romanen Lykke Per.

Opholdet på Pontoppidans afdeling beskrev hun senere i romanerne Professor Hieronimus (1895) og På Sct. Jørgen (1895). Hun var ikke den eneste, der følte sig ringe behandlet på Pontoppidans afdeling, så romanerne ramte hårdt ned i en ømtålelig diskussion i offentligheden¹. En diskussion, der for Pontoppidans vedkommende antagelig gav anledning til hans skift af speciale. I 1901 blev han professor i retsmedicin ved Københavns Universitet. Det skal for nuancernes skyld nævnes, at der er andre stemmer, som omtaler Pontoppidans virke som psykiater mere positivt.

Det blev dog et forløb, der understregede den magtstilling, som kulturlivet og de trykte medier have tilkæmpet sig i de år. Miseren tydeliggjorde det niveau af gensidighed som kulturlivet og de videnskabelige miljøer, her psykiatrien, levede med og til en vis grad blomstrede af gennem epoken.

Men stemningen ved Bjørnsons jubilæum i 1882 havde været mere kåd og løssluppen end som så. Erik Skram besværede sig således i et senere brev til Amalie over, at hun havde ladet Holger Drachmann tage hendes støvler af². ” *Og husk så på vort første Møde, da Drachm. knælede og tog Støvlerne af Dig - skam Dig!*”. Aner man ikke en hvis lun overbærenhed bag ordene?

Amalie Skram blev en forfatter, der både satte sine mærker i samtiden og efterlod blivende spor. Billede fra <https://pov.international/amalie-skrams-forraadt-konnenes-kamp/>

Drachmann kom imidlertid til at skabe en del mere furore end som så ved det gilde. Han lod sig nemlig, ikke overraskende, gribe af atmosfæren og nedfældede et lejlighedsdigt, der skulle komme til at skabe et jordskælv hjemme i Danmark. Digtet var egentlig kun tænkt at skulle læses op ved lejligheden og så bare gå i stille glemsel derefter, men skæbnen ville det anderledes. Nogen fik opsnappet digtet i sin fulde ordlyd og spredt det for alle vinde.

¹ Knud Pontoppidan og patienterne : etatsraaden, syypigen, Amalie Skram, grevinden af Mogens Gradenwitz

² <https://tidsaand.no/tidslinjen/1882/november/18/erik-skram-skriver-til-amalie-muller-og-minner-henne-pa-hvor-sot-hun-er>

Både i København og på Skagen fór man i harnisk. Drachmann var her gået langt over stregen i forhold til den linje, som den moderne del af kulturlivet sluttede op om i det samtidige politisk-kulturelle spændingsmønster. Digtets indledning havde været spiselig; ”*Lad mig, mens endnu Stedets Aand besjæler min Hu saa mægtig som i dette Nu*”, men det var ikke blevet derved. Stridens æble blev digtets andet vers:

*”Det skulde synes sært — især det sidste,
og navnlig for det danske Kontingent,
men dersom noget kan Gemyttet friste
til sligt — saa har Patentet du fortjent;
vi kom hertil halvt kritisk — jødisk — franske,
halvt pessimistiske, halvt Troens Folk:
du har erobret for os selv os ganske —
ved Manden, som er dine Tankers Tolk.”*

Emmy Drachmann³ opholdt sig i Skagen, hvor P. S. Krøyer malede hendes og Holgers søn. Nyheden om Holgers skandaleombruste digt nåede hende og den øvrige kunstnerkoloni så hurtigt som telegrammer og dagblade kunne finde vej. Emmy skriver senere følgende i sine erindringer: ”*Efter Hjemkomsten var Idyllen paa Skagen egentlig brudt for Drachmanns Vedkommende. Hele Vennekredsen, ogsaa Malerne deroppe, tilhørte det frisindede Venstreparti, og i mer eller mindre stærke Ord bebrejdede man ham hans offentlige Udfald imod dette. Samtidig bragte Posten Brev paa Brev fra Vennerne i København. Alle vilde de have Gaadens Løsning. Georg Brandes skrev et harmdirrende Brev fuldt af bitre Bebrejdelser, og med en bestemt Fordring om Forklaring paa Holgers Optræden og hans Mening med Ordene „kritisk — jødisk — fransk“.*

Det kom til et brud mellem Drachmann og Georg Brandes. Mange rakte ud for at formidle en forsoning. Emmy selv opsøgte Georg Brandes, men uden resultat. Emmy var svoren Brandestilhænger, mens hendes søster Polly var tilhænger af Højre og Estrup, manden der sammen med kongen styrede Danmark med hård hånd. Der lå en gammel stridsøkse begravet her, som jeg håber, at få lejlighed til at vende tilbage til.

En følge af bruddet blev, at Drachmann løb risiko for at blive ekskluderet fra at få udgivet sine ting. Så galt gik det dog ikke for ham. Det skyldtes i høj grad hans stærke folkelige forankring, at der stadig var et marked af en størrelse, som ikke kunne ligge uopdyrket hen på trods af, at han var kommet i ”bad standing” ved parnasset.

Det var imidlertid ikke bare et alvorligt kultursammenstød, der nu udspillede sig, det var også et gammelt og meget varmt venskab, der led under de modstridende interesser. Måske det kort kan rides op som et modsætningsforhold mellem en mere finkulturel, europæisk linje, omtalt som kritisk-jødisk – fransk i digtet og en mere folkeligt forankret nordisk linje. Desuden var Drachmann romantiker

³ <https://slaegtsbibliotek.dk/909280.pdf>

af natur og varm fortaler for følelsernes ret til at blive taget med på råd. Men der blev naturligvis rejst spørgsmål om, hvad Drachmann mente med de konkrete ord i digtet. Helt specifikt gik diskussionen på om linjen kunne opfattes som filistrøs, som man udtrykte det dengang.

*Holger Drachmann. Foto fra
<https://skagensmuseum.dk/en/artists/holger-drachmann/>*

Var Drachmann da blevet antisemit? Emma, som måske kendte ham bedst i denne periode, bedyrer at det ikke var tilfældet. Men sagen var ikke desto mindre, at det ulykkelige brud mellem de to gamle kampfæller Georg Brandes og Drachmann blev en årelang tilstand der prægede de toneangivende lag af dansk kulturliv i en konfliktfyldt epoke, hvor den gamle jordbesiddende klasse kæmpede for sin magtposition overfor den nye klasse af industrialister, der vandt frem over hele Europa.

Georg Brandes billede fra: <https://www.oel-bild.de/Bilder/Bildnis-des-D%C3%A4nischen-Literaturhistorikers-Georg-Brandes.jpg>

Drachmanns venner og familie var ikke indstillet på, at afbryde deres kontakt med Georg Brandes. Faktisk er der publiceret en mindre brevveksling mellem Holgers far Andreas Georg og Georg Brandes

fra 1889⁴. Den viser at de havde meget et positivt forhold, og er gensidigt optaget af hinandens karriere og synspunkter. Andreas slår fast, at han tror på statens fuldstændige overtagelse af rollen som arbejdsgiver (alt for staten, staten for alle), mens Brandes skriver; ” *Jeg for min Del venter mig de afgjørende Forbedringer og Fremskridt udelukkende af de enkelte store Mennesker, de virkeligt store, mener jeg, som endnu vil fødes.*” Noget der falder i god tråd med hans interesse for Nietzsche, som han introducerede for de danske læsere. Her er altså tegnet tre linjer op, godsejerne med Estrup, som Drachmann ser sig stillet sammen med i denne periode, socialisterne hvis faner hans far stiller op under og modernisterne som Georg Brandes tegner.

Konfliktforholdet varer frem til efteråret 1891, hvor Georg Brandes fejrer sit 25års jubilæum. Drachmann benytter atter engang lejligheden til at ændre dansk kulturhistories gang med et enkelt digt, det var efterhånden hans varemærke; epokegørende lyrik.

*”Min Haand – nej intet Haandslag!
og ingen Fakkelt bær’ jeg,
og intet Drapa bringer
i Spidsen for din Hær jeg.*

*Men Strængen vil jeg røre
af Vemod skal den tone;
kanske just denne Stemme
din Jubel-Fest vil krone⁵,”*

Det var linjerne, der åbnede hans hyldest til den gamle kampfælle. Digtet blev bragt i *Illustreret Tidende* på dagen for festlighederne.

Digtet blev fulgt op af et brev fra Georg Brandes til Drachmann den 3. november, hvor han udtrykker sig således:

”Kjære Drachmann! Jeg takker dig for dine smukke Vers og deres gode Mening. Der er ikke Nag i min Sjæl, og skjøndt du ret udtrykkeligt selv erklærer, du ikke giver mig Haanden og at Forsoning er for silde, vil jeg ikke tage dette altfor bogstaveligt, hellere i Tanken dvæle ved hvad der er blødt følt og sagt med Varme i Digtet. Men gaadefuld er du for mig.”⁶

Et sted har jeg læst, jeg husker ikke hvor, at de to ungdomsvenner mødtes i forbindelse med Drachmanns fars bortgang sommeren 1892 og trykkede hænder ved den gamles åbne grav. Næsten på dagen ti år efter det skælsættende digt ved Bjørnsons jubilæum. Det var det år, 1892, hvor Amalie Skram udgav romanen Forrådt.

De ti års brud med Georg Brandes var faktuelle og hævet over enhver diskussion, selvom der har været forskellige opfattelser af hvordan tidslinjen taget sig ud. Peter Nansen, gift med den navnkundige Betty Nansen, har givet en læseværdig opsummering af hvordan tingene har taget sig ud fra Politikens Hus⁷. Her praktiserede man et tidligt eksempel på *cancel culture* overfor Drachmann fra dag et. Man kom

⁴ Georg Brandes og A. G. Drachmann *En Brevveksling* Ved Geert Drachmann Strubes Boghandel

⁵ https://www.henrikpontoppidan.dk/text/seclit/secdigte/drachmann_GB_1891.html

⁶ <https://slaegtsbibliotek.dk/2023/938197.pdf>

⁷ https://www.henrikpontoppidan.dk/text/seclit/secartikler/nansen_peter/drachmann.html

dog senere til at ændre kurs. Drachmann kom til orde i Politiken til sidst, ligesom han og Georg Brandes forsonedes, som vi ved.

Afslutningsvis kan det nævnes, at Drachmann var indstillet til Nobelprisen i 1907⁸. Han blev dog forbigået ved den lejlighed, det samme blev Selma Lagerlöf. I stedet gik prisen til Kipling, hvis maskuline og imperiale kvaliteter var fremhævet i indstillingen, og så var det angiveligt Englands ”tur”. Drachmann gik bort februar 1908, 61 år gammel.

⁸ <https://tidsskrift.dk/danskestudier/article/view/148423>